

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за червень 2020 року

Зміст

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин	6
1.1. На сумісника поширюються всі гарантії працівника, передбачені КЗпП України, а отже, звільнення такого працівника в період тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці, у тому числі й у зв'язку із прийняттям на роботу працівника, який не є сумісником, не відповідає вимогам трудового законодавства	6
1.2. Виконання рішення про поновлення на роботі вважається закінченим з моменту видачі наказу про поновлення працівника на роботі та фактичного допуску працівника, поновленого на роботі рішенням суду, до виконання попередніх обов'язків. При цьому працівник повинен бути обізнаним про наявність наказу про його поновлення на роботі і йому має бути фактично забезпечено доступ до роботи й можливість виконання своїх обов'язків	7
1.3. Невиконання роботодавцем обов'язку стосовно забезпечення безпечних і здорових умов праці, що мало наслідком виникнення у працівника професійного захворювання, втрати працездатності й установлення інвалідності, є підставою для відшкодування роботодавцем (його правонаступником) заподіяної працівнику моральної шкоди	9
2. Спори, що стосуються житлових правовідносин	10
2.1. Якщо новий власник житла (будинку), що було придбане на прилюдних торгах, не може користуватися своєю власністю, оскільки колишній власник цього житла відмовляється виселятися з нього, то порушене право нового законного власника підлягає захисту шляхом усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення колишнього власника	10
2.2. Факт переходу права власності на житло до іншої особи не може бути підставою для виселення членів сім'ї попереднього власника житла, якщо сторони відповідного договору про відчуження житла під час його укладення діяли недобросовісно	12
2.3. Вчинений батьками (усиновлювачами) правочин стосовно нерухомого майна, право власності на яке чи право користування яким мають діти, за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування може бути визнаний судом недійсним за умови, якщо буде встановлено, що оспорюваний правочин суперечить правам та інтересам дитини, звужує обсяг існуючих майнових прав дитини та/або порушує охоронювані законом інтереси дитини щодо житлового приміщення	14

3. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	16
3.1. Заявлення вимог про розірвання шлюбу і стягнення компенсації, передбаченої шлюбним договором, в одному провадженні свідчить про наявність юридичного спору між сторонами, а тому є належним способом захисту цивільних прав та інтересів одного із подружжя	16
3.2. Якщо між дитиною та батьком відсутній психологічний зв'язок і дитина, враховуючи її вік та тривале проживання з матір'ю, повноцінно не сприймає його як батька, зустрічі батька з дитиною потрібно проводити у присутності матері	18
3.3. Спосіб виконання батьками своїх обов'язків з утримання неповнолітніх дітей після розірвання шлюбу залежить від домовленості між ними. У разі відсутності такої домовленості той із батьків, з ким проживають діти, має право звернутися до суду з відповідним позовом, і в цьому разі аліменти на них можуть бути присуджені в частці від заробітку (доходу) їх матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі	20
4. Спори щодо визнання правочинів дійсними / недійсними	22
4.1. Договір дарування майна, яке перебуває у спільній сумісній власності, укладений без згоди іншого з подружжя, є недійсним в цілому	22
4.2. Договір купівлі-продажу, укладений представником на підставі довіреності, яка була скасована довірительом, не може бути визнаний недійсним, якщо факт повідомлення представника про припинення дії відповідної довіреності є недоведеним	25
5. Спори, що виникають із питань щодо відшкодування майнової шкоди	27
5.1. Грошові кошти, що підлягають стягненню в порядку примусового виконання судових рішень, не є майновою шкодою, яка підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України	27
6. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань	28
6.1. При розгляді спорів щодо стягнення коштів за договором зберігання поклажодавцем або його представником у судовому засіданні має бути доведено, що договір зберігання був укладений у письмовій формі між зберігачем та поклажодавцем. Підтвердженням укладення такого договору може бути розписка, квитанція або інший документ, що видається зберігачем власнику для засвідчення факту передачі певної речі (речей) на схоронність	28
6.2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не вимагає зазначення в договорі про надання правової допомоги відомостей про справу, у межах якої адвокат має намір здійснювати представництво інтересів особи	30

7. Спори, що виникають із кредитних правовідносин	32
7.1. У разі якщо сторони договору визнали безумовною підставою для зміни строку виконання основного зобов'язання саме виникнення у позичальника прострочення з погашення заборгованості, а не направлення банком письмового повідомлення позичальнику про припинення строку користування кредитом, то така зміна не залежить від волевиявлення однієї зі сторін та не надає банку права звернутися з вимогою про дострокове повернення всієї суми кредиту в порядку, визначеному частиною другою статті 1050 ЦК України	32
8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	34
8.1. Лише після прийняття вищим органом товариства позитивного рішення спадкоємець (правонаступник) частки у статутному капіталі може стати учасником відповідного товариства. У разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до товариства або відмови товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала померлому учаснику. У цих випадках розмір статутного капіталу товариства підлягає зменшенню	34
9. Спори, що виникають з питань захисту права власності	36
9.1. Право власності на майно, яке належало колгоспному двору і збереглося після припинення його існування, мають ті члени двору, які до 15 квітня 1991 року не втратили права на частку в його майні	36
10. Спори, що виникають із земельних правовідносин	38
10.1. Земельна ділянка може надаватися для обслуговування житлового будинку (цілого) окремо кожному власнику незалежно від кількості співвласників такого будинку, але лише у разі, якщо будинок розділено на окремі домоволодіння, які мають окрему адресу	38
11. Питання процесуального права	40
11.1. У разі коли особа оскаржила судове рішення, яке підлягало апеляційному оскарженню на момент звернення з апеляційною скаргою, повернення апеляційної скарги відповідно до процесуального законодавства, яке виключило судові рішення з переліку тих, які підлягають апеляційному оскарженню, є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	40
11.2. Потрібно розмежовувати зловживання процесуальними правами та зловживання матеріальними (цивільними) правами. При зловживанні процесуальними правами суд має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, позов чи застосувати інші заходи процесуального примусу. Натомість правовим наслідком зловживання	

матеріальними (цивільними) правами може бути, зокрема, відмова у захисті цивільного права та інтересу, тобто відмова в позові	41
11.3. Відсутність складу колегії суддів апеляційного суду, що ухвалювала судові рішення у справі, не є підставою для відмови у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення. За умови ліквідації суду заява про ухвалення додаткового рішення розглядається новоутвореним судом	43

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин

1.1. На сумісника поширюються всі гарантії працівника, передбачені КЗпП України, а отже, звільнення такого працівника в період тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці, у тому числі й у зв'язку із прийняттям на роботу працівника, який не є сумісником, не відповідає вимогам трудового законодавства

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Комунального некомерційного підприємства (далі – КНП) «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Печерського району міста Києва про визнання наказу незаконним та його скасування, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що згідно з наказом директора КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» ОСОБА_1 зараховано на посаду лікаря загальної практики – сімейного лікаря амбулаторії загальної практики/сімейної медицини на 0,5 ставки за сумісництвом. Наказом відповідача ОСОБА_1 надано відпустку без збереження заробітної плати з 16 липня 2016 року до 31 липня 2016 року. У період з 01 серпня 2016 року до 08 серпня 2016 року вона знаходилася на стаціонарному лікуванні. Проте 31 липня 2016 року її було звільнено, тому ОСОБА_1 просила суд визнати наказ про звільнення незаконним, скасувати його, поновити її на посаді, стягнути з КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що при звільненні позивача її права, в тому числі пов'язанні з вагітністю, не були порушені, оскільки вона продовжує працювати за основним місцем роботи і залишається у складі зайнятого населення.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Розглядаючи справу, суд керувався Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, затвердженим спільним наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 червня 1993 року № 43, не звернувши уваги на те, що вказаний нормативно-правовий акт поширює свою дію лише на державні підприємства, установи і організації, яким відповідач у справі не є.

Крім того, ОСОБА_1 у день звільнення знаходилася у відпустці, тому звільнена з посади з порушенням вимог частини третьої статті 40 КЗпП України.

Правила про недопустимість звільнення працівника в період тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці (частина третя статті 40 КЗпП України) стосуються як передбачених статтями 40, 41 КЗпП України,

так й інших випадків, коли розірвання трудового договору відповідно до чинного законодавства провадиться з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. При цьому маються на увазі щорічні, а також інші відпустки, що надаються працівникам як із збереженням, так і без збереження заробітку. Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не може бути визнано обґрунтованим, якщо в день звільнення працівник перебував у відпустці.

Суд апеляційної інстанції не звернув уваги, що на сумісника поширюються всі гарантії працівника, отже, його неможливо звільнити під час перебування у відпустці, оскільки звільнення працівника-сумісника у зв'язку із прийняттям на роботу працівника, який не є сумісником, є звільненням з ініціативи роботодавця.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 13 листопада 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 757/42264/16-ц (провадження № 61-48382св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89872319>

1.2. Виконання рішення про поновлення на роботі вважається закінченим з моменту видачі наказу про поновлення працівника на роботі та фактичного допуску працівника, поновленого на роботі рішенням суду, до виконання попередніх обов'язків. При цьому працівник повинен бути обізнаним про наявність наказу про його поновлення на роботі і йому має бути фактично забезпечено доступ до роботи й можливість виконання своїх обов'язків

17 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Комунального підприємства «Малиновський ринок» (далі – КП «Малиновський ринок») про визнання наказу про звільнення незаконним і його скасування, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що рішенням суду ОСОБА_1 поновлено на посаді заступника з основної діяльності на КП «Малиновський ринок», стягнуто середньомісячний заробіток за час вимушеного прогулу. Враховуючи, що відповідач не виконав свого обов'язку в частині поновлення на роботі та виплати заробітку за час вимушеного прогулу, ОСОБА_1 звернулась до суду із заявою про видачу виконавчого листа для звернення до виконавчої служби. Пізніше дізналася, що її звільнено з роботи через відсутність на робочому місці за пунктом 4 статті 40 КЗпП України. Посилаючись на те, що ОСОБА_1 не була повідомлена про фактичний допуск до роботи, просила суд поновити її на посаді

заступника директора з основної діяльності КП «Малиновський ринок»; стягнути на її користь середній заробіток за час вимушеного прогулу та моральну шкоду.

Постановою апеляційного суду скасовано рішення районного суду про часткове задоволення позову, ухвалено рішення про відмову в позові у зв'язку з тим, що ОСОБА_1 після поновлення її на роботі за рішенням суду на роботу не з'являлась без поважних причин.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду не погодилася з таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника вважається виконаним, коли власником або уповноваженим ним органом видано наказ (розпорядження) про допуск до роботи і фактично допущено до роботи такого працівника.

КЗпП України не містить визначення поняття «поновлення на роботі», як і не встановлює порядку виконання відповідного рішення. Частково умови, за яких рішення суду про поновлення на роботі вважається примусово виконаним, закріплені у статті 65 Закону України «Про виконавче провадження».

За змістом цієї статті рішення вважається виконаним боржником із дня видання відповідно до законодавства про працю наказу або розпорядження про поновлення стягувача на роботі та внесення відповідного запису до трудової книжки стягувача, після чого виконавець виносить постанову про закінчення виконавчого провадження.

При розумінні роботи як регулярно виконуваної працівником діяльності, обумовленої трудовим договором, поновлення на роботі також включає допущення працівника до фактичного виконання трудових обов'язків, тобто створення умов, за яких він може їх здійснювати у порядку, що мав місце до незаконного звільнення.

Отже, виконання рішення про поновлення на роботі вважається закінченим з моменту видачі наказу про поновлення працівника на роботі та фактичного допуску працівника, поновленого на роботі рішенням суду, до виконання попередніх обов'язків. При цьому працівник повинен бути обізнаним про наявність наказу про його поновлення на роботі і йому повинно бути фактично забезпечено доступ до роботи і можливості виконання своїх обов'язків.

Суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про поновлення позивача на роботі, оскільки не доведено вручення ОСОБА_1 наказу про поновлення на роботі і фактично не допущено до роботи.

Разом з тим немає підстав для залишення в силі рішення суду першої інстанції, оскільки підставою для поновлення позивачки на роботі у цій справі було рішення апеляційного суду, яке скасовано постановою Верховного Суду, тому правові підстави для поновлення ОСОБА_1 на роботі на підставі рішення суду відпали.

Постановою Верховного Суду від 17 червня 2020 року рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 15 березня 2018 року та постанову

Апеляційного суду Одеської області від 31 травня 2018 року скасовано, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2020 року у справі № 521/1892/18 (провадження № 61-39740св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90111466>

1.3. Невиконання роботодавцем обов'язку стосовно забезпечення безпечних і здорових умов праці, що мало наслідком виникнення у працівника професійного захворювання, втрати працездатності й установа інвалідності, є підставою для відшкодування роботодавцем (його правонаступником) заподіяної працівнику моральної шкоди

15 червня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_4 до публічного акціонерного товариства «Криворізький залізорудний комбінат» (далі – ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат») про відшкодування моральної шкоди, завданої ушкодженням здоров'я.

Суди встановили, що ОСОБА_4 працював на шахтах «Першотравнева-1», «Першотравнева» виробничого об'єднання по видобутку руд підземним способом «Кривбасруда» в умовах, які характеризувались перевищенням гранично допустимого рівня небезпечних та шкідливих факторів виробничого середовища. Відповідно до висновку медико-соціальної експертної комісії у 2012 році йому встановлено 40 % втрати професійної працездатності, згодом – 50 %, а у 2015 році встановлено 70 % втрати професійної працездатності безстроково, також встановлено інвалідність II групи внаслідок професійного захворювання. Позивач вказував, що внаслідок втрати здоров'я, стан якого погіршується щороку, він зазнає фізичних та моральних страждань, тому просив суд стягнути з ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» на його користь моральну шкоду.

Частково задовольняючи позов, районний суд, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що професійне захворювання позивача, яке завдає йому фізичного болю та душевних страждань, виникло у тому числі й з вини виробничого об'єднання по видобутку руд підземним способом «Кривбасруда», правонаступником якого є відповідач; у зв'язку з професійним захворюванням позивачу заподіяно моральну шкоду.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду погодився із таким висновком судів з огляду на таке.

Згідно з частинами першою та третьою статті 13 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. Роботодавець несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог.

У статті 173 КЗпП України закріплено право працівника на відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням трудових обов'язків.

Частиною першою статті 237-1 КЗпП України передбачено відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику у разі порушення його законних прав, що призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагає від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Вирішуючи питання про покладення відповідальності за завдану позивачу моральну шкоду на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат», суди дійшли обґрунтованого висновку, що професійне захворювання виникло у позивача саме під час його перебування у трудових відносинах з виробничим об'єднанням по видобутку руд підземним способом «Кривбасруда», на якого законодавством було покладено обов'язок із забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці, та яке у подальшому перетворене у відкрите акціонерне товариство «Криворізький залізорудний комбінат».

Таким чином, невиконання роботодавцем обов'язку стосовно забезпечення безпечних і здорових умов праці, що мало наслідком виникнення у позивача професійного захворювання, втрати працездатності й встановлення інвалідності, є підставою для відшкодування роботодавцем (його правонаступником) заподіяної працівнику моральної шкоди.

Постановою Верховного Суду від 15 червня 2020 року рішення Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06 грудня 2017 року та постанову Апеляційного суду Дніпропетровської області від 15 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 червня 2020 року у справі № 212/3137/17-ц 18 (провадження № 61--37529сво18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021305>

2. Спори, що стосуються житлових правовідносин

2.1. Якщо новий власник житла (будинку), що було придбане на прилюдних торгах, не може користуватися своєю власністю, оскільки колишній власник цього житла відмовляється виселятися з нього, то порушене право нового законного власника підлягає захисту шляхом усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення колишнього власника

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, Царичанської районної державної адміністрації Дніпропетровської області, третя особа – Китайгородська

сільська рада Царичанського району Дніпропетровської області, про усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення та зняття з реєстрації.

Суд установив, що відповідач з 1995 року є власником житлового будинку, у якому вона зареєстрована та проживає. В 2012 році відбулись прилюдні торги з реалізації нерухомого майна, що належить відповідачу, а саме вищевказаного житлового будинку. Придбала це нерухоме майно позивач та отримала свідоцтво про право власності на житловий будинок.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що відповідач проживає у спірному будинку без законних підстав, тому що втратила право власності на нього, чим чинить позивачу перешкоди у володінні та користуванні її майном, порушуючи право власності останньої, то порушене право позивача підлягає захисту в обраний нею спосіб на підставі частини першої статті 391 ЦК України.

Відмовляючи у задоволенні позову про зняття відповідача з реєстрації у спірному будинку, суд виходив із того, що судові рішення про виселення відповідача, яке набрало законної сили, на вимогу позивача може бути підставою для зняття відповідача з реєстрації місця проживання у спірному приміщенні.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Частиною першою статті 383 ЦК України та статтею 150 ЖК Української РСР закріплені положення, відповідно до яких громадяни, які мають у приватній власності будинок (частину будинку), квартиру, користуються ним (нею) для особистого проживання членів їх сімей та інших осіб, мають право розпоряджатися цією власністю на свій розсуд.

Статтею 391 ЦК України визначено, що власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном.

Установлено, що в червні 2012 року на підставі виконавчого листа, виданого на виконання рішення районного суду у цивільній справі про стягнення 101 043,75 грн, відбулись прилюдні торги з реалізації нерухомого майна, яке належить відповідачу, а саме житлового будинку. При примусовому виконанні зазначеного виконавчого документа, державним виконавцем відповідно до статті 57 Закону України «Про виконавче провадження», було описане й арештоване нерухоме майно боржника, а саме спірний житловий будинок. Належний відповідачу житловий будинок не був іпотечним майном, а був реалізований державним виконавцем в межах виконавчого провадження.

Установивши, що позивач як новий власник, яка придбала спірний будинок в установленому законом порядку на прилюдних торгах, не може користуватися своєю власністю, оскільки відповідач, яка втратила право користування спірним житловим приміщенням у зв'язку з його відчуженням, відмовляється виселятися

з нього, суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що порушене право позивача, як нового законного власника спірного житлового будинку, підлягає захисту в обраний нею спосіб, а саме усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення відповідача із належного позивачу на праві власності житлового будинку, яке відповідач займає без законних на те підстав.

Відповідач є боржником за виконавчим провадженням, за яким спірне майно було продано на прилюдних торгах у рахунок погашення боргу, та не є членом сім'ї позивача, спільним побутом із нею не пов'язана, тому суди дійшли правильного висновку про усунення перешкод власнику у здійсненні права власності шляхом виселення відповідача зі спірного житла.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року рішення Царичанського районного суду Дніпропетровської області від 27 березня 2018 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 13 листопада 2018 року в частині задоволення позову ОСОБА_1 про усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом виселення ОСОБА_3 із житлового будинку залишено без змін. Поновлено виконання рішень в частині задоволення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 196/476/13-ц (провадження № 61-48206св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89675181>

2.2. Факт переходу права власності на житло до іншої особи не може бути підставою для виселення членів сім'ї попереднього власника житла, якщо сторони відповідного договору про відчуження житла під час його укладення діяли недобросовісно

16 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про усунення перешкод у здійсненні права власності на будинок шляхом виселення.

Суди встановили, що позивачка є падчеркою відповідача, який перебував з матір'ю позивачки у зареєстрованому шлюбі з липня 1998 року до лютого 2018 року. У березні 2018 року мати подарувала своїй дочці (позивач) житловий будинок, у якому відповідач проживав та з 2002 року був зареєстрований.

Рішенням районного суду позов задоволено. Усунуто перешкоди у здійсненні права власності позивачу на будинок шляхом виселення відповідача із вказаного житла.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове. У задоволенні позову відмовлено. Апеляційний суд мотивував своє рішення тим, що перехід права власності не є підставою для виселення членів сім'ї колишнього власника, оскільки припинення шлюбних відносин не позбавляє відповідача права користування займаним приміщенням. Крім того, втручання у право відповідача на житло за обставин цієї справи є неспівмірним.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову в якій зазначив таке.

Відповідно до частин першої, другої статті 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний дотримуватися моральних засад суспільства.

Згідно із частиною першою статті 383 ЦК України власник житлового будинку має право використовувати помешкання для власного проживання, проживання членів своєї сім'ї, інших осіб.

Положеннями статті 391 ЦК України передбачено, що власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

При вирішенні питання про виселення члена сім'ї колишнього власника житла суд має враховувати і загальні норми, що регулюють питання реалізації права власності.

Відповідно до статті 156 ЖК УРСР члени сім'ї власника жилого будинку, які проживають разом із ним у будинку, що йому належить, користуються жилим приміщенням нарівні з власником будинку, якщо при їх вселенні не було іншої угоди про порядок користування цим приміщенням.

Отже, права членів сім'ї власника житла є похідними від прав власника. З припиненням прав власника, припиняють і права членів його сім'ї. Новий власник безумовно має право ставити питання про виселення членів сім'ї колишнього власника житла.

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України), тому дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Будь-яке виселення на підставі судового рішення є втручанням у право особи.

Отже, у справах за позовами нових власників житла про виселення членів сім'ї попереднього власника суду належить встановити відповідний баланс між потребою у захисті прав нового власника житла та співмірністю втручання у право на житло членів сім'ї попереднього власника.

За таких обставин та з підстав, передбачених вказаними вище нормами матеріального права, правильним та обґрунтованим є висновок суду апеляційної інстанції про відсутність обґрунтованих підстав для виселення ОСОБА_2 зі спірного будинку, оскільки останній вселився як член сім'ї колишнього власника будинку, тривалий період проживає у ньому, а саме з 1998 року (більше 20 років), тобто має достатні та тривалі зв'язки з конкретним місцем проживання, спільними зусиллями під час перебування у шлюбі із ОСОБА_3 утримував цей будинок. Послідовність дій колишньої дружини відповідача ОСОБА_3 та її доньки – позивача у справі (дарування будинку та пред'явлення позову як новим власником про

виселення відповідача) свідчать про спрямованість дій на позбавлення відповідача житла, і такі дії не можна вважати добросовісними. Виселення відповідача із житла, у якому він проживає протягом останніх 20 років, за відсутності у нього іншого житла, не є співмірним.

Втручання у право на повагу до житла відповідача буде відповідати Конвенції не лише тоді, коли таке втручання здійснюється не тільки згідно із законом, але й якщо для такого втручання існують легітимні цілі.

Постановою Верховного Суду від 16 червня 2020 року постанову Сумського апеляційного суду від 18 березня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2020 року у справі № 590/394/19 (провадження № 61-6504св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89872549>

2.3. Вчинений батьками (усиновлювачами) правочин стосовно нерухомого майна, право власності на яке чи право користування яким мають діти, за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування може бути визнаний судом недійсним за умови, якщо буде встановлено, що оспорюваний правочин суперечить правам та інтересам дитини, звужує обсяг існуючих майнових прав дитини та/або порушує охоронювані законом інтереси дитини щодо житлового приміщення

17 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 та публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Ощадбанк», банк) про визнання нікчемним та скасування договору іпотеки житлового будинку, зобов'язання зняти із зазначеного будинку обтяження.

Суди встановили, що в листопаді 2007 року ОСОБА_3 уклала з АТ «Ощадбанк» договір іпотеки, за умовами якого передала в іпотеку банку належний на праві власності будинок та земельну ділянку. Укладаючи зазначений договір ОСОБА_3 не повідомила банк, що у будинку проживала позивач, яка на той час була неповнолітньою.

Приватний нотаріус міського нотаріального округу в 2007 році посвідчив заяву ОСОБА_3, у якій остання підтвердила, що будинок належить їй на праві особистої приватної власності та, що інші особи не мають будь-яких прав на будинок, також в поданій нею заяві не зазначила про склад сім'ї.

Рішенням міськрайонного суду у позові відмовлено. Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що позивач не надала доказів на підтвердження порушення своїх прав; укладаючи договір іпотеки, відповідач надала до банку нотаріально посвідчену заяву про те, що передане в іпотеку майно не є об'єктом спільної власності, перебуває в її особистій приватній власності, прав інших осіб на житло, в тому числі за договором найму, немає; у заяві про надання згоди

на майнову поруку відповідач не вказав осіб, що знаходяться на її утриманні. Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду залишено без змін.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

З огляду на статтю 17, 18 Закону України «Про охорону дитинства», статті 177 СК України дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах – обов'язок батьків.

Закон визначає додаткові засоби контролю з боку держави за належним виконанням батьками своїх обов'язків, установлюючи заборону для батьків малолітньої дитини вчиняти певні правочини щодо її майнових прав без попереднього дозволу органу опіки та піклування.

Згідно з частиною четвертою та п'ятою статті 177 СК України орган опіки та піклування проводить перевірку заяви про вчинення правочину щодо нерухомого майна дитини та надає відповідний дозвіл, якщо в результаті вчинення правочину буде гарантоване збереження права дитини на житло.

Відповідно до частини шостої статті 203, частини першої статті 215 ЦК України правочин, що вчинений батьками (усиновлювачами) і суперечить правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей, може бути визнаний судом недійсним. Такий правочин є оскаржуваним.

Отже, вчинений батьками (усиновлювачами) правочин стосовно нерухомого майна, право власності на яке чи право користування яким мають діти, за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування може бути визнаний судом недійсним (частина шоста статті 203, частина перша статті 215 ЦК України) за умови, якщо буде встановлено, що оспорюваний правочин суперечить правам та інтересам дитини, звужує обсяг існуючих майнових прав дитини та/або порушує охоронювані законом інтересів дитини щодо житлового приміщення.

Сама по собі відсутність попереднього дозволу органу опіки та піклування не є безумовною підставою для визнання договору іпотеки недійсним.

Оскільки позивач, 1990 року народження, станом на листопад 2007 року не була співвласником спірної квартири, тому відповідно до статті 405 ЦК України, статті 18 Закону України «Про охорону дитинства» вона проживала у квартирі без реєстрації місця проживання як член сім'ї власника.

Установивши, що мати позивача – ОСОБА_3 у момент укладення договору іпотеки приховала від банку зазначені обставини, подавши документи, у яких немає відомостей про реєстрацію або проживання без реєстрації у квартирі неповнолітньої; заповнила бланк заяви про майнову поруку, у якій не вказала позивача як особу, що знаходяться на її утриманні, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку, що сама лише відсутність попереднього дозволу органу опіки та піклування на укладення оспорюваного договору іпотеки не дає підстави для визнання такого договору недійсним відповідно до частини шостої статті 203, частини першої статті 215 ЦК України, а отже, обґрунтовано відмовили у задоволенні позову.

Постановою Верховного Суду від 17 червня 2020 року рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 12 жовтня

2017 року та постанову Апеляційного суду Закарпатської області від 12 квітня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2020 року у справі № 308/5835/17 (провадження № 61-37066св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89872443>

3. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

3.1. Заявлення вимог про розірвання шлюбу і стягнення компенсації, передбаченої шлюбним договором, в одному провадженні свідчить про наявність юридичного спору між сторонами, а тому є належним способом захисту цивільних прав та інтересів одного із подружжя

17 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, стягнення коштів та визначення місця проживання дитини.

Суди встановили, що 04 жовтня 2012 року сторони у справі уклали шлюбний договір, який посвідчений приватним нотаріусом. 05 жовтня 2012 року сторони зареєстрували шлюб, того ж дня шлюбний договір набрав чинності. Сторони мають доньку – ОСОБА_3.

Відповідно до пункту 1 шлюбного договору сторони визначили свої майнові права та обов'язки у шлюбі і на випадок його розірвання. Згідно з пунктом 17 шлюбного договору сторони домовились, що незалежно від непрацездатності та потреби у матеріальній допомозі чоловік зобов'язується надавати утримання дружині. У разі розірвання шлюбу незалежно від того, з чиєї ініціативи його буде розірвано, право на утримання припиняється, а чоловік зобов'язується виплатити дружині грошову компенсацію у розмірі, еквівалентному 225 000,00 дол. США на момент виплати – якщо шлюб буде розірвано після спливу трьох і більше років перебування в зареєстрованому шлюбі.

В листопаді 2019 року шлюб між сторонами у справі розірвано в судовому порядку.

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Шлюб між сторонами у справі розірвано. У задоволенні іншої частини позовних вимог про стягнення коштів та визначення місця проживання дитини відмовлено. Відмовляючи у стягненні грошової компенсації, суд першої інстанції, посилаючись на положення статей 14, 15 СК України, вважав, що правовою підставою для такого стягнення є судові рішення про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили. Оскільки ухвалене судом першої інстанції рішення про розірвання шлюбу між сторонами таким не є, вимогу позивача про стягнення коштів вважав передчасною.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду в частині вирішення позовних вимог про стягнення коштів скасовано, позов у цій частині задоволено.

Стягнуто з відповідача на користь позивача грошову компенсацію в розмірі, еквівалентному 225 000,00 дол. США, що за курсом Національного банку України на час ухвалення цього рішення становить 5 499 697,50 грн. Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що, оскільки відповідач не визнає вимогу позивача про стягнення грошової компенсації, позивач вбачає порушення своїх прав у наслідках, спричинених розірванням шлюбу, а тому одночасне заявлення нею вимог про розірвання шлюбу та стягнення грошової компенсації є належним способом захисту її цивільних прав та інтересів.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини першої статті 93 та частини третьої статті 99 СК України шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, у тому числі право на утримання. Так, сторони шлюбного договору можуть домовитися про надання утримання одному з подружжя незалежно від непрацездатності та потреби у матеріальній допомозі на умовах, визначених шлюбним договором. Шлюбним договором може бути встановлена можливість припинення права на утримання одного з подружжя у зв'язку з одержанням ним майнової (грошової) компенсації.

Оскільки шлюбний договір є особливим способом урегулювання наявних між подружжям майнових відносин або майнових відносин, що можуть виникнути в майбутньому, засобом захисту майнових прав подружжя, а також засобом здійснення майнових обов'язків, то відповідно до статті 8 СК України у випадках договірному регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Відповідно до частини третьої статті 99 СК України шлюбним договором може бути встановлена можливість припинення права на утримання одного з подружжя у зв'язку з одержанням ним майнової (грошової) компенсації. Саме на регулювання цих відносин і була спрямована дія пункту 17 шлюбного договору, оскільки в разі розірвання шлюбу незалежно від того, з чийої ініціативи його буде розірвано, право на утримання припиняється, а чоловік зобов'язується виплатити дружині грошову компенсацію у розмірі, еквівалентному 225 000,00 дол. США на момент виплати – якщо шлюб буде розірвано після спливу трьох і більше років перебування в зареєстрованому шлюбі.

Оскільки пункт 17 шлюбного договору визначав дії сторін у випадку розірвання шлюбу і припинення права на утримання, у зв'язку з чим чоловік зобов'язується виплатити дружині грошову компенсацію, то одночасне звернення позивача до суду з вимогою про розірвання шлюбу та вимогою про стягнення компенсації у розмірі, еквівалентному 225 000,00 дол. США, відповідає договірному способу захисту сімейних прав, що сторони передбачили у шлюбному договорі, та відповідає статті 18 СК України, яка передбачає загальні способи захисту сімейних прав. Більше того, за час розгляду справи в суді зазначену компенсацію відповідач добровільно на користь позивача не сплатив.

Таким чином, одночасне заявлення вимог про розірвання шлюбу і стягнення компенсації, передбаченої шлюбним договором, свідчить про наявність юридичного спору між сторонами, що підтверджує правильне застосування судом апеляційної інстанції частини першої статті 4, статті 5 ЦПК України, оскільки, здійснюючи правосуддя, апеляційний суд захистив право позивачки на стягнення компенсації, передбаченої пунктом 17 шлюбного договору, у спосіб, визначений законом (стаття 99 СК України) і договором.

Оскільки сторони у справі уклали шлюбний договір 04 жовтня 2012 року, який посвідчено приватним нотаріусом, а шлюб зареєстрували 05 жовтня 2012 року, суд апеляційної інстанції зробив правильний висновок, що договір, укладений між сторонами спору, відповідно до статті 92 СК України є шлюбним і набув чинності на підставі частини першої статті 95 СК України в день реєстрації шлюбу, а саме 05 жовтня 2012 року.

Постановою Верховного Суду від 17 червня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 19 лютого 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2020 року у справі № 761/46925/18 (провадження № 61-5236св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90111530>

3.2. Якщо між дитиною та батьком відсутній психологічний зв'язок і дитина, враховуючи її вік та тривале проживання з матір'ю, повноцінно не сприймає його як батька, зустрічі батька з дитиною потрібно проводити у присутності матері

23 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – служба у справах дітей Деснянської районної у м. Києві державної адміністрації, про визначення способу участі батька у вихованні дитини.

Суд установив, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з березня 2013 року до лютого 2015 року перебували у зареєстрованому шлюбі. У шлюбі мають малолітню дочку. Дитина проживає разом із матір'ю. Між позивачем та відповідачем не досягнуто згоди щодо участі батька у вихованні та спілкуванні з дитиною.

Відповідно до висновку служби у справах дітей районної державної адміністрації встановлено порядок зустрічей батька з дитиною, а саме: кожного понеділка, середи та п'ятниці у відповідні години. При цьому комісією рекомендовано, щоб зустрічі батька з дитиною відбувались у присутності матері дитини на підставі одноголосного рішення комісії з питань захисту прав дитини. Між батьком та дитиною відсутній сталий психологічний зв'язок, дитина повноцінно не сприймає його, як батька.

Згідно з висновком психологічного обстеження дитини, проведеного психологом Міського центру дитини ОСОБА_8, враховуючи результати діагностики, сформовану міцну емоційну прив'язаність до матері, уникаючи прив'язаності

до батька, задоволенні потреби в любові та догляду з боку матері психологом надано такі рекомендації: батькам скористатись сімейною медіацією з метою налагодження конструктивної комунікації між собою для вирішення питань, пов'язаних з вихованням дочки; поступове налагодження спілкування та формування емоційної прив'язаності дочки до батька шляхом їхніх зустрічей, які мають відбуватись за присутності матері або іншої третьої особи, яка є безпечною для дитини; зустрічі мають відбуватись у спокійній та безпечній атмосфері; після налагодження довірливих стосунків батька з дитиною розглянути питання про встановлення стабільного графіка зустрічей, який враховуватиме бажання та інтереси дитини.

Частково задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції визначив графік побачень батька та дитини, але у присутності матері. Апеляційний суд із таким рішенням погодився.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про охорону дитинства» дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів.

Згідно із статтею 141 Сімейного кодексу України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Статтею 157 СК України встановлено, що питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той з батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той з батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Відповідно до статті 159 СК України, якщо той з батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та її вихованні, зокрема, він ухиляється від виконання рішення органу опіки і піклування, другий з батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод. Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування з урахуванням віку, стану здоров'я дитини, поведінки батьків, а також інших обставин, що мають істотне значення. В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи.

Системний аналіз наведених норм матеріального права дає підстави вважати, що батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку

спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.

Встановлюючи порядок побачень батька з дочкою, врахувавши інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, а також закріплений у положеннях міжнародних нормах та нормах чинного законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, активне бажання батька брати участь у вихованні та спілкуванні зі своєю дочкою, взявши до уваги висновок органу опіки та піклування, а також висновок психологічного обстеження дитини, проведений психологом, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про можливість визначення порядку (запропонованого органом опіки та піклування) періодичних тимчасових побачень батька з дитиною, оскільки право батька на спілкування з дитиною є його незаперечним правом, а спілкування малолітньої дитини з батьком відповідає її інтересам.

Проведення зустрічей батька з дитиною без присутності матері може негативно вплинути на психоемоційний стан дитини, оскільки між позивачем та дитиною відсутній сталий психологічний зв'язок та дитина, враховуючи її вік та тривале проживання з матір'ю, повноцінно не сприймає позивача як батька. Для налагодження довірливих відносин між батьком і дитиною необхідний час, протягом якого поступово буде відбуватися налагодження спілкування та формування емоційної прив'язаності дочки до батька.

Постановою Верховного Суду від 23 червня 2020 року рішення Деснянського районного суду м. Києва від 15 листопада 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 13 лютого 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі № 7549026/16-ц (провадження № 61-5215св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90021471>

3.3. Спосіб виконання батьками своїх обов'язків з утримання неповнолітніх дітей після розірвання шлюбу залежить від домовленості між ними. У разі відсутності такої домовленості той із батьків, з ким проживають діти, має право звернутися до суду з відповідним позовом, і в цьому разі аліменти на них можуть бути присуджені в частці від заробітку (доходу) їх матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі

17 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на неповнолітню дитину.

Суди встановили, що сторони з грудня 2010 року до лютого 2018 року перебували у зареєстрованому шлюбі, у шлюбі сторони мають сина.

Спільна дитина сторін – ОСОБА_3 проживає по черзі у кожного з батьків, за графіком приблизно 3 дні у батька та 5 днів у матері.

Вказані обставини були підтверджені позивачем в судовому засіданні суду першої інстанції.

В районному суді перебувала справа за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення порядку спілкування та участі у вихованні дитини, ухвалою районного суду в березні 2019 року позов залишено без розгляду.

Порядком, який запропоновано Департаментом служби у справах дітей, визначено, що дитина має проживати з матір'ю приблизно 26 днів на місяць.

Доказів того, що вказана справа розглянута та визначено порядок спілкування та участі у вихованні дитини саме у такий спосіб, як зазначає батько, у матеріалах справи немає.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, ухвалено нове рішення.

Позовні вимоги позивача задоволено частково, стягнуто з відповідача на користь матері аліменти на утримання неповнолітньої дитини у розмірі 1/8 частини частки з усіх видів його заробітку (доходу), але не менше 50 % від прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку щомісячно. Постанова суду апеляційної інстанції мотивована тим, що із матір'ю дитина проживає більшість часу, отже, на позивача покладено більше турбот щодо утримання дитини.

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду погодився з таким висновком апеляційного суду.

Відповідно до статті 141 СК України мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

Згідно з частиною другою статті 150 СК України батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Статтею 180 СК України передбачено, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Відповідно до статті 182 СК України при визначенні розміру аліментів суд враховує стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; інші обставини, що мають істотне значення.

Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний гарантований розмір аліментів

на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Згідно з статтею 181 СК України способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

Аналіз наведених норм закону дає підстави для висновку, що за загальним правилом спосіб виконання батьками своїх обов'язків по утриманню неповнолітніх дітей, зокрема, сплаті аліментів, залежить від домовленості між ними, однак у разі відсутності такої домовленості той з батьків, з ким проживають діти, має право звернутися до суду з відповідним позовом і в цьому разі аліменти на них можуть бути присуджені в частці від заробітку (доходу) їх матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі.

Встановивши, що із матір'ю дитина проживає більшість часу, а отже, на неї покладено більше турбот щодо утримання дитини, врахувавши інтереси дитини, суд апеляційної інстанції правильно застосував норми матеріального права та дійшов обґрунтованого висновку про стягнення з відповідача аліментів на користь матері на утримання неповнолітньої дитини.

Постановою Верховного Суду від 17 червня 2020 року постанову Харківського апеляційного суду від 06 травня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2020 року у справі № 642/80/18 (провадження № 61-10971св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89872442>

4. Спори щодо визнання правочинів дійсними / недійсними

4.1. Договір дарування майна, яке перебуває у спільній сумісній власності, укладений без згоди іншого з подружжя, є недійсним в цілому

15 червня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_6, ОСОБА_8, третя особа – приватний нотаріус Станично-Луганського районного нотаріального округу Незнайко Є. В., про визнання недійсними правочинів.

Суд установив, що з вересня 2001 року до січня 2012 року ОСОБА_1 та ОСОБА_6 перебували у зареєстрованому шлюбі. За час перебування у шлюбі подружжя набуло майно, зокрема: магазин з літнім майданчиком, житловий будинок. Зазначене майно було оформлене на ім'я ОСОБА_6.

В листопаді 2011 року між ОСОБА_6, від імені якого на підставі нотаріально посвідченої довіреності діяв ОСОБА_8, та ОСОБА_9 було укладено договори дарування вищевказаного нерухомого майна. Мати ОСОБА_6 – ОСОБА_9 померла, спадкоємцем якої є її син ОСОБА_8.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що при укладенні оспорюваних правочинів позивач своєї нотаріально посвідченої згоди на відчуження спірного майна не надавала, тому оспорювані договори є недійсними.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Частиною першою статті 70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Презумпція спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу може бути спростована. Один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт в судовому порядку. При цьому тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції спільної сумісної власності майна, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Установивши, що шлюб між сторонами був розірваний в січні 2012 року, а спірне майно було придбано подружжям в період шлюбу, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що таке майно є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя незалежно від того, що воно було оформлене на ім'я чоловіка. Доказів на спростування презумпції спільності майна, набутого подружжям у шлюбі, немає.

За вимогами частин першої, другої статті 369 ЦК України співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Розпорядження майном, що є у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників, якщо інше не встановлено законом. Згода співвласників на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном, який підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена.

Згідно з частиною третьою статті 65 СК України для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена.

Відповідно до частини четвертої статті 369 ЦК України правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним із співвласників, може бути

визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень.

Розірвання шлюбу не тягне за собою зміну правового статусу майна подружжя. Таке майно залишається їх спільною сумісною власністю. Тобто лише після вирішення питання про поділ майна, яке є спільною сумісною власністю, виділення конкретних часток кожному зі співвласників, таке майно набуває статусу спільної часткової власності чи особистої приватної власності.

Відсутність згоди одного із співвласників – колишнього подружжя – на розпорядження нерухомим майном є підставою визнання правочину, укладеного іншим співвласником щодо розпорядження спільним майном, недійсним.

Відсутність нотаріально посвідченої згоди іншого зі співвласників (другого з подружжя) на укладення правочину позбавляє співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень на укладення договору про розпорядження спільним майном. Укладення такого договору свідчить про порушення його форми і відповідно до частини четвертої статті 369, статті 215 ЦК України надає іншому зі співвласників (другому з подружжя) право оскаржити договір з підстав його недійсності. При цьому закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди усіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи – контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору.

При розгляді спорів про відчуження одним із подружжя спільного майна без згоди іншого з подружжя слід передусім визначитись з об'єктом, тобто з тим, що відчужується. Предмет правочину є іншою правовою категорією, а саме – об'єктом, а не його частиною. Відчуження спільного майна відбувається за згодою співвласників, а відчуження частки – лише за її наявності (після зміни правового режиму спільного майна подружжя зі спільної сумісної на спільну часткову). В такому разі співвласник вправі самотійно розпорядитися своєю часткою, але з додержанням вимог статті 362 ЦК України про переважно право купівлі частки (якщо відчуження частки відбувається на підставі договору купівлі-продажу). Якщо об'єкт належить на праві спільної сумісної власності кільком особам, то право власності кожного із співвласників у спільній сумісній власності поширюється на весь об'єкт, отже, передати у власність можна лише об'єкт в цілому. Договір дарування спільного сумісного майна подружжя, укладений без згоди іншого з подружжя, є недійсним в цілому.

У справі, що переглядається, подружжя були співвласниками всього майна, яке було придбане під час шлюбу, позивач має майнові права на будинок та магазин в цілому, правовий режим права власності – це право спільної власності, при відчуженні такого майна потрібна взаємна згода подружжя, оскільки встановлено, що згоди позивача не було, суди правильно визнали недійсними договори дарування в цілому.

Постановою Верховного Суду від 15 червня 2020 року рішення Новопсковського районного суду Луганської області від 20 лютого 2017 року та постанову Апеляційного суду Луганської області від 25 липня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 червня 2020 року у справі № 430/1281/14-ц (провадження № 61-43510сво18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90143648>

4.2. Договір купівлі-продажу, укладений представником на підставі довіреності, яка була скасована довірителем, не може бути визнаний недійсним, якщо факт повідомлення представника про припинення дії відповідної довіреності є недоведеним

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 ОСОБА_3, третя особа – регіональний сервісний центр МВС в Полтавській області, про визнання договору купівлі-продажу транспортного засобу недійсним.

Суди встановили, що в березні 2015 року позивач видала довіреність на ім'я ОСОБА_2 та ОСОБА_4, відповідно до якої останні наділялися правом керувати, зняти з обліку, продати, обміняти автомобіль. Довіреність посвідчена приватним нотаріусом.

У вересні 2015 року на підставі заяви позивача до Єдиного реєстру довіреностей внесено запис про припинення дії довіреності, що була видана в березні 2015 року.

В січні 2016 року було укладено договір купівлі-продажу автомобіля, продавцем у якому була позивачка в особі свого представника ОСОБА_2, який діяв на підставі довіреності, а покупцем – ОСОБА_3.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано. Визнано недійсним договір купівлі-продажу автомобіля. Суд апеляційної інстанції мотивував своє судове рішення тим, що відповідачі у справі мали реальну можливість на час вчинення спірного правочину довідатися про скасування дії доручення, оскільки діяв Єдиний реєстр довіреностей та з моменту реєстрації скасування дії доручення до вчинення спірного правочину пройшов значний час, більше трьох місяців. При цьому суд зазначав, що позивач після скасування довіреності повідомляла про зазначене в телефонному режимі ОСОБА_2, тому він мав реальну можливість на час вчинення спірного правочину перевірити дію доручення. Крім того, апеляційний суд зазначив, що внесення до Єдиного державного реєстру довіреностей офіційних записів про припинення дії доручення необхідно розцінювати як офіційне повідомлення усіх громадян та державних органів про припинення дії доручення.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Правочин є недійсним у разі недотримання умов його чинності, передбачених статтею 203 ЦК України, а саме: відсутність у сторін (сторони) необхідного обсягу цивільної дієздатності, відсутність волевиявлення учасника правочину та його невідповідність внутрішній волі учасника правочину, невідповідність форми вчиненого правочину вимогам закону, відсутність спрямованості волі учасників правочину на реальне досягнення обумовленого ним юридичного результату.

Згідно з частиною першою статті 249 ЦК України особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення.

При цьому, особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність (частина друга статті 249 ЦК України).

Частиною третьою статті 249 ЦК України передбачено, що права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася.

Суд першої інстанції правильно виходив із того, що позивач, припинивши дію довіреності, не діяла у спосіб, передбачений частиною другою статті 249 ЦК України, не повідомляла ОСОБА_2 та третю особу про припинення дії довіреності. При цьому, суд першої інстанції правильно зазначив, що повідомлення ОСОБА_2 телефоном про припинення довіреності є недоведеним, офіційно регіональний сервісний центр МВС України в Полтавській області позивачка також не повідомила. При цьому ОСОБА_2 не визнав факт його повідомлення про припинення дії довіреності телефоном, а інших доказів такого повідомлення позивачка не надала.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року постанову Апеляційного суду Полтавської області від 24 вересня 2018 року скасовано й залишено в силі рішення Київського районного суду м. Полтави від 06 червня 2018 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 552/856/18 (провадження № 61-46073св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89732806>

5. Спори, що виникають із питань щодо відшкодування майнової шкоди

5.1. Грошові кошти, що підлягають стягненню в порядку примусового виконання судових рішень, не є майновою шкодою, яка підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Міжрайонного відділу державної виконавчої служби по Холодногірському та Новобаварському районах міста Харкова Головного територіального управління юстиції в Харківській області (далі – Міжрайонний відділ ДВС по Холодногірському та Новобаварському районах міста Харкова), треті особи: Державна казначейська служба України, Державна фіскальна служба України, ОСОБА_2, ОСОБА_3, про відшкодування шкоди, завданої неправомірною бездіяльністю посадових осіб органу державної влади.

Суди встановили, що на виконанні Міжрайонного відділу ДВС по Холодногірському та Новобаварському районах міста Харкова перебувають виконавчі листи, видані на підставі судових рішень про солідарне стягнення з ОСОБА_2, ОСОБА_3 на користь ОСОБА_1 грошових коштів. Однак всупереч вимогам Закону України «Про виконавче провадження» посадові особи відповідача не вжили необхідних заходів примусового характеру, не розглянули його заяв про накладення арешту на майно боржників, внаслідок чого він неодноразово звертався зі скаргами до суду. У зв'язку з невчиненням посадовими особами державної виконавчої служби всіх необхідних виконавчих дій ОСОБА_1 завдано майнової шкоди у вигляді невиплачених коштів на виконання судових рішень, яку просив стягнути з відповідача на свою користь.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено у зв'язку з ненаданням доказів, що в разі примусової реалізації виконавчою службою належної ОСОБА_2 квартири саме станом на час її продажу він мав змогу задовольнити свої вимоги за виконавчими документами в повному обсязі.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду не погодилася з таким мотивуванням підстави для відмови у позові, зазначивши, що під час розгляду позовів фізичних чи юридичних осіб про відшкодування шкоди, завданої рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної виконавчої служби, державного виконавця під час здійснення виконавчого провадження, суди повинні виходити з положень статті 56 Конституції України, частини другої статті 87 Закону «Про виконавче провадження», а також статей 1173, 1174 ЦК України, і враховувати, що в таких справах відповідачами є держава в особі відповідних органів державної виконавчої служби, що мають статус юридичної особи, в яких працюють державні виконавці, та відповідних територіальних органів Державної казначейської служби України.

З наведеного вище випливає, що шкода є неодмінною умовою цивільно-правової відповідальності.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 посилався на те, що невчинення державними виконавцями всіх необхідних виконавчих дій, зокрема не накладення арешту на майно боржників, призвело до невиконання судових рішень, а тому він має право на відшкодування майнової шкоди в розмірі суми боргу за виконавчими листами. Однак факт тривалого невиконання рішення суду не є безумовною підставою для висновку про наявність причинного зв'язку між несвоєчасним виконанням рішення, яке набрало законної сили, та завданою шкодою.

Невиконання рішення суду не може напряду ототожнюватися із завданою позивачеві майновою шкодою, оскільки остаточно не втрачена можливість стягнення грошових коштів з боржників (відомостей про закінчення виконавчого провадження у зв'язку з неможливістю його виконання немає). Оскільки розмір збитків, які позивач просив стягнути з відповідача, є сумою, що підлягає стягненню в порядку примусового виконання судових рішень, ухвалених на його користь, то ці кошти не є майновою шкодою, яка підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України. Наслідком такого відшкодування буде подвійне стягнення коштів.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року рішення Ленінського районного суду міста Харкова від 26 вересня 2017 року та постанову Апеляційного суду Харківської області від 18 квітня 2018 року змінено, викладено їх мотивувальні частини в редакції цієї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 642/3839/17 (провадження № 61-37856св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89824632>

6. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань

6.1. При розгляді спорів щодо стягнення коштів за договором зберігання поклажодавцем або його представником у судовому засіданні має бути доведено, що договір зберігання був укладений у письмовій формі між зберігачем та поклажодавцем. Підтвердженням укладення такого договору може бути розписка, квитанція або інший документ, що видається зберігачем власнику для засвідчення факту передачі певної речі (речей) на схоронність

11 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення коштів за договором зберігання.

Суди встановили, що відповідач в березні 2012 року під час дослідчої перевірки заяви позивача від 15 березня 2012 року, пояснила, що в грудні

2011 року вона отримала від позивача на зберігання 60 000 грн, у листопаді того ж року отримала від позивача 8 000 євро. Також до вказаного випадку позивач передавав їй на зберігання гроші в сумі 8 000 доларів США та 10 000 доларів США, які були нею повернуті. Відповідач не пам'ятає, куди поклала гроші в сумі 11 000 доларів США, 10 000 євро і 60 000 грн, які позивач передав їй на зберігання в листопаді – грудні 2011 року.

Згідно з повідомленням РВ УМВС України за заявою позивача щодо шахрайських дій відповідача, за результатами перевірки винесено постанову від 20 березня 2012 року про відмову у порушенні кримінальної справи за відсутності події злочину.

В травні 2012 року відповідач в ході тієї ж дослідчої перевірки пояснила, що в грудні 2011 року вона прийняла від позивача на зберігання грошові кошти в загальній сумі 40 000 доларів США. Вказані кошти не повернула, оскільки не може їх знайти. До вказаного випадку він також давав їй гроші на зберігання, які вона йому повернула.

В липні 2013 року відповідач подала до суду клопотання про відкладення судового засідання для врегулювання спору у добровільному порядку. В серпні 2013 позивач та представник відповідача подали заяву про визнання мирової угоди. За мировою угодою, підписаною представником відповідача, зберігач зобов'язалася повернути в строк до 01 вересня 2015 року поклададавцю 33 700 доларів США отриманих на зберігання.

Рішенням районного суду відмовлено в задоволенні позову про стягнення боргу. Скасовано заходи забезпечення позову за ухвалою районного суду від 2012 року про накладення арешту на майно, а саме квартиру, що належить відповідачу.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що позивач та його представник не довели в судовому засіданні належними та допустимими доказами, що в грудні 2011 року між ним та відповідачем був укладений договір зберігання, згідно з яким відповідач отримала від позивача на зберігання кошти у таких сумах – 60 000 грн, 10 000 Євро та 11 000 доларів США.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду залишено без змін.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії (частина другої статті 640 ЦК України).

За договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (покладавцем), і повернути її покладавцеві у схоронності (частина перша статті 936 ЦК України).

Письмова форма договору вважається дотриманою, якщо прийняття речі на зберігання посвідчене розпискою, квитанцією або іншим документом, підписаним зберігачем (абзац 3 частини першої статті 937 ЦК України).

Тлумачення вказаних норм свідчить, що за загальним правилом, договір зберігання є реальним, тобто вважається укладеним з моменту передачі поклажодавцем речі зберігачу. Розписка, квитанція або інший документ є документом, який видається зберігачем поклажодавцю за договором зберігання, підтверджуючи як його укладення, так і умови договору, а також засвідчуючи отримання зберігачем від поклажодавця певної речі (речей).

У справі, яка переглядається, суди, встановивши, що договір зберігання в письмовій формі сторони не уклали, інших належних та допустимих доказів на підтвердження факту укладення договору зберігання сторони не надали, зробили обґрунтований висновок про відсутність правових підстав для задоволення позову.

Постановою Верховного Суду від 11 червня 2020 року рішення Красилівського районного суду Хмельницької області від 15 лютого 2018 року та постанову Апеляційного суду Хмельницької області від 08 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 червня 2020 року у справі № 2209/2626/12 (провадження № 61-38015св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89824672>

6.2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не вимагає зазначення в договорі про надання правової допомоги відомостей про справу, у межах якої адвокат має намір здійснювати представництво інтересів особи

15 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису, щодо визначення протягом шести місяців заходів тимчасового обмеження прав ОСОБА_4, шляхом: усунення перешкод у користуванні майном та документами ОСОБА_1 та дітей – ОСОБА_3, ОСОБА_2 шляхом повернення належного їм майна та документів, заборони ОСОБА_4 наблизитися на відстань ближче 100 метрів до місця проживання ОСОБА_1 та малолітніх дітей, заборони листування та спілкування засобами телефонного зв'язку з ОСОБА_1 та малолітніми дітьми, спілкування іншими засобами зв'язку особисто і через третіх осіб.

Суди встановили, що з червня 2015 року ОСОБА_4 та ОСОБА_1 перебувають у зареєстрованому шлюбі, мають двох спільних малолітніх дітей.

У зв'язку з неприязними стосунками та проявом з боку чоловіка психічного та фізичного насильства в сім'ї подружжя припинило проживати разом. Заявник вказувала на те, що після звернення до районного суду із позовами про стягнення аліментів на утримання дітей, дружини та розірвання шлюбу відповідач посилив фізичне та психічне насильство, скоїв стосовно заявника та дітей кримінальні

злочини, у зв'язку з чим заявниця зверталась до правоохоронних органів із заявами про вчинення кримінальних правопорушень.

Відмовляючи у задоволенні заяви, районний суд, з висновками якого погодився й апеляційний суд, виходив з того, що наданими заявником доказами доведено, що між подружжям наявний конфлікт та відсутнє бажання віднайти компромісне вирішення існуючого спору в інтересах їх малолітніх дітей, однак заявник не надала докази щодо вчинення ОСОБА_4 фізичного, психологічного, економічного насильства стосовно неї чи їх спільних малолітніх дітей. Зазначене свідчить про відсутність ризиків щодо вчинення чоловіком насильства стосовно заявника та дітей, що є підставою для відмови у задоволенні заяви.

В касаційній скарзі, серед іншого, заявник просила звернути увагу на те, що справу було розглянуто за відсутності представника заявника та за участю представника відповідача, який не мав повноважень на представництво у суді.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову в якій погодився з висновками судів щодо недоведеності заявником заподіяння чоловіком стосовно неї та дітей фізичного, психологічного та економічного насильства.

Доводи касаційної скарги, що судом першої інстанції розглянуто справу за відсутності представника заявника, що є порушенням норм процесуального права у частині належного повідомлення такого як учасника справи, Верховний Суд відхилив з огляду на таке.

Учасник справи може брати участь у судовому процесі особисто, з участю представника або без участі такого.

Також Верховний Суд враховує положення частини першої статті 64 ЦПК України, відповідно до якого представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки. Отже, у розумінні статті 42 ЦПК України представник не є самостійним учасником справи, оскільки здійснює представництво сторони та діє в інтересах такої.

За наведених обставин суд апеляційної інстанції правильно врахував, що оскільки заявник особисто брала участь у судовому засіданні, клопотань про відкладення розгляду заяви, з метою забезпечення участі свого представника у розгляді справи не заявляла, отже такий довід не є підставою для скасування рішення суду першої інстанції.

Правилами статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що повноваження адвоката як представника сторони у справі може бути підтверджено як ордером, так і договором про надання правової допомоги.

Посилання заявника, що договір про надання правової допомоги укладено до подання до суду заяви про видачу обмежувального припису, а отже такий укладено для представництва інтересів ОСОБА_4 у іншій справі, не мають правового значення для вирішення цієї справи, оскільки Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не вимагає зазначення у такому правочині

відомостей про справу, у межах якої адвокат має намір здійснювати представництво інтересів особи.

За наведених обставин суд апеляційної інстанції вірно визнав такі доводи безпідставними та спростованими матеріалами справи.

Постановою Верховного Суду від 15 червня 2020 року рішення Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 27 листопада 2018 року та постанову Донецького апеляційного суду від 08 квітня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 червня 2020 року у справі № 264/6635/18 (провадження № 61- 3598св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89824772>

7. Спори, що виникають із кредитних правовідносин

7.1. У разі якщо сторони договору визнали безумовною підставою для зміни строку виконання основного зобов'язання саме виникнення у позичальника прострочення з погашення заборгованості, а не направлення банком письмового повідомлення позичальнику про припинення строку користування кредитом, то така зміна не залежить від волевиявлення однієї зі сторін та не надає банку права звернутися з вимогою про дострокове повернення всієї суми кредиту в порядку, визначеному частиною другою статті 1050 ЦК України

15 червня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства комерційний банк «ПРАВЕКС-БАНК» (далі – ПАТ КБ «ПРАВЕКС-БАНК», банк) до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суди встановили, що за умовами кредитного договору між акціонерним комерційним банком «ПРАВЕКС-БАНК», правонаступником якого є ПАТ КБ «ПРАВЕКС-БАНК», та ОСОБА_1, останній отримав кредит у розмірі 17 319 доларів США на строк до 27 серпня 2015 року зі сплатою 13,99 % річних. Сплата кредиту за договором здійснювалася шляхом внесення рівними частинами щомісячно; у подальшому до договору внесено зміни до графіка платежів. Виконання умов кредитного договору забезпечено договорами поруки, укладеними між банком та ОСОБА_4 і ОСОБА_3 з кожним окремо, а пізніше – між банком та ОСОБА_2. ОСОБА_1 належним чином не виконував взятих на себе зобов'язань за кредитним договором, допустив утворення заборгованості, яку банк просив стягнути в судовому порядку.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції про задоволення позову змінено та стягнуто з ОСОБА_1 солідарно з ОСОБА_2, солідарно з ОСОБА_3 та солідарно з ОСОБА_4 на користь ПАТ КБ «ПРАВЕКС-БАНК» заборгованість за кредитним договором. Постанова суду апеляційної інстанції

мотивована тим, що норми закону, якими врегульована порука, не містять положень щодо солідарної відповідальності поручителів за різними договорами, якщо договорами поруки не передбачено іншого. Предметом спору у цій справі є різні самостійні договори поруки, яким забезпечено виконання зобов'язання за кредитним договором і за якими кожен із поручителів поручився відповідати перед кредитором разом із позичальником як солідарні боржники.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Наслідки прострочення позичальником повернення позики визначено у статті 1050 ЦК України. Якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому відповідно до статті 1048 цього Кодексу (частина друга статті 1050 ЦК України).

Якщо в зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню в цей строк (термін).

При цьому в законодавстві визначаються різні поняття: як «строк договору», так і «строк (термін) виконання зобов'язання» (статті 530, 631 ЦК України).

У справі, яка переглядається, пунктом 1.2 кредитного договору визначено, що кредит надається терміном з 27 серпня 2008 року до 27 серпня 2015 року.

У пункті 9.2 кредитного договору сторони погодили, що у випадку виникнення у позичальника прострочення з погашення заборгованості за кредитом та/або за сплатою процентів за користування кредитом строк користування кредитом припиняється достроково на десятий день місяця, наступного за місяцем, у якому виник факт прострочення. Про припинення строку користування кредитом банк письмово повідомляє позичальника.

Тобто сторони врегулювали у договорі питання дострокового повернення кредиту – зміну строку виконання основного зобов'язання.

З результатів аналізу змісту пункту 9.2 кредитного договору слідує, що безумовною підставою для зміни строку виконання основного зобов'язання є виникнення у позичальника прострочення з погашення заборгованості, а не направлення банком письмового повідомлення позичальнику про припинення строку користування кредитом, оскільки у такому повідомленні банк не вимагає дострокового виконання зобов'язань.

Виходячи з наведеного, у разі прострочення виконання позичальником своїх зобов'язань відбувається автоматична зміна строку виконання основного зобов'язання та така зміна не залежить від волевиявлення однієї зі сторін та не надає банку право звернутися з вимогою про дострокове повернення всієї суми кредиту у порядку, визначеному частиною другою статті 1050 ЦК України.

Постановою Верховного Суду від 15 червня 2020 року заочне рішення Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області від 15 березня 2016 року та постанову Вінницького апеляційного суду від 04 липня 2019 року скасовано, ухвалено нове рішення про відмову в позові.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 червня 2020 року у справі № 138/240/16-ц (провадження № 61-14987сво19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89903310>

8. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

8.1. Лише після прийняття вищим органом товариства позитивного рішення спадкоємець (правонаступник) частки у статутному капіталі може стати учасником відповідного товариства. У разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до товариства або відмови товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала померлому учаснику. У цих випадках розмір статутного капіталу товариства підлягає зменшенню

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 про визнання недійсним договору дарування корпоративних прав.

Суд установив, що учасниками товариства з обмеженою відповідальністю завод «Прогрес» (далі – ТОВ завод «Прогрес», товариство) були позивач із часткою 46,907 % статутного капіталу, ОСОБА_6 із часткою 35,253 % статутного капіталу, ОСОБА_3 із часткою 8,7 % статутного капіталу, ОСОБА_7 із часткою 8,92 % статутного капіталу, ОСОБА_8 із часткою 0,22 % статутного капіталу.

Учасник ТОВ завод «Прогрес» ОСОБА_9 помер, після смерті останнього його дружина та дочки – відповідачі прийняли у спадщину його частку 35,253 % статутного капіталу товариства, що підтверджується свідоцтвом про право на спадщину за законом. В липні 2014 року між матір'ю та доньками (відповідачі у справі) укладено договір дарування корпоративних прав, за умовами якого мати приймає, а доньки передають їй у власність корпоративні права (майнові та немайнові) у розмірі 23,502 % у статутному капіталі товариства.

Рішенням районного суду позов задоволено. Визнано недійсним і скасовано договір дарування корпоративних прав. Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що відповідачі, володіючи правом на частку у статутному капіталі товариства, не будучи його учасниками, оскільки до спадкоємців переходить право на частку у статутному капіталі, а не право на участь у господарському товаристві, тобто не набувши корпоративних прав, не мали права їх дарувати за спірним правочином. Такими діями відповідачів порушено права позивача як учасника товариства, оскільки незаконно збільшується частка учасника товариства – ОСОБА_3.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано. У задоволенні позову відмовлено. Постанова апеляційного суду мотивована тим, що позивач не є стороною спірного правочину і оспорюваним договором

дарування корпоративних прав його права не порушено, оскільки частка позивача у статутному капіталі товариства не змінилася.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства (частина п'ята статті 147 ЦК України).

Згідно з положеннями статей 1218, 1219 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: особисті немайнові права; право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами.

Суд установив, що положеннями статуту ТОВ завод «Прогрес» (який є його установчим документом відповідно до статті 143 ЦК України, статті 82 ГК України) не передбачено, що право на участь у ньому набувається спадкоємцями учасника товариства автоматично, разом з прийняттям спадщини на частку у статутному капіталі товариства. Крім того, статтею 1219 ЦК України імперативно встановлено, що особисті немайнові права, яким є право участі у товаристві, не входять до складу спадщини.

Пункт 4.12 Статуту ТОВ завод «Прогрес» передбачає переважне право вступу до товариства спадкоємців у зв'язку зі смертю його учасника. Зазначене положення відповідає нормам статті 55 Закону України «Про господарські товариства».

З аналізу положень статей 82, 83 ГК України, статей 143 – 145 ЦК України, статей 51, 52, 58, 59 Закону України «Про господарські товариства», статей 6, 9, 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» випливає, що прийняття рішення про зміну складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю належить до виключної компетенції його вищого органу, а зміни до статуту, пов'язані зі зміною складу учасників такого товариства, підлягають державній реєстрації із внесенням відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Отже, лише після прийняття вищим органом товариства позитивного рішення спадкоємець (правонаступник) частки у статутному капіталі може стати учасником відповідного товариства. У разі відмови правонаступника (спадкоємця) від вступу до товариства або відмові товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка належала померлому учаснику. У цих випадках розмір статутного капіталу товариства підлягає зменшенню.

Суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що ОСОБА_4 та ОСОБА_5 як спадкоємцям учасника ТОВ завод «Прогрес» належало лише право на частку у статутному капіталі товариства, вони не були учасниками цього товариства, тому корпоративні права не набули, унаслідок чого не мали права їх дарувати за спірним правочином. Вказаними діями відповідачів порушено права позивача як учасника товариства, оскільки незаконно збільшено частку учасника товариства – ОСОБА_3.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року постанову Харківського апеляційного суду від 07 лютого 2019 року скасовано, рішення Київського районного суду м. Харкова від 03 липня 2018 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 640/18223/15-ц (провадження № 61-7549св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89732813>

9. Спори, що виникають з питань захисту права власності

9.1. Право власності на майно, яке належало колгоспному двору і збереглося після припинення його існування, мають ті члени двору, які до 15 квітня 1991 року не втратили права на частку в його майні

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання права власності, виселення з житлового приміщення та повернення нерухомого майна в натурі та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, в якому просила визнати за нею право власності у порядку спадкування за законом після померлого чоловіка.

Суд установив, житловий будинок належав на праві спільної сумісної власності членам колгоспного двору – сім'ї з чотирьох осіб (батько, матір та їх неповнолітні діти). Батько (ОСОБА_3) та мати (ОСОБА_4) померли.

Після смерті батьків у спірному будинку (станом на вересень 1989 року) проживала лише старша дочка, а неповнолітній син перебував у дитячому будинку.

У листопаді 1989 року дочка (ОСОБА_1) працевлаштувалась на роботу та вибула на постійне місце проживання до міста, в якому знаходилась робота.

В 1991 році син досягнув повноліття, повернувся жити до спірного будинку. В червні 2009 року між ним та відповідачем зареєстровано шлюб. Чоловік помер, після його смерті відкрилась спадщина.

Постановою нотаріуса державної нотаріальної контори в жовтні 2015 року відмовлено відповідачу у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на житловий будинок з господарськими будівлями та спорудами як спадкоємиці за законом після смерті її чоловіка у зв'язку з відсутністю правовстановлюючих документів на нерухоме майно.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково. Визнано за позивачем за первісним позовом право власності на 1/2 частини садибного (індивідуального) житлового будинку з господарськими спорудами. Зустрічний позов задоволено частково. Визнано за позивачем за зустрічним позовом право власності у порядку спадкування після померлого чоловіка на 1/2 частини садибного (індивідуального) житлового будинку з господарськими спорудами.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Згідно зі статтею 123 ЦК Української РСР розмір частки члена двору встановлюється виходячи з рівності часток усіх членів двору, включаючи неповнолітніх.

Відповідно до статті 563 ЦК Української РСР, у разі смерті члена колгоспного двору спадкоємство в майні двору не відкривається.

Якщо після смерті члена колгоспного двору інших членів двору не залишається, до майна двору застосовуються правила цього розділу (Розділ VII. Спадкове право). Особисте майно членів колгоспного двору після їх смерті переходить до спадкоємців на загальних підставах.

Колгоспний двір був припинений 15 квітня 1991 року відповідно до постанови Верховної Ради Української РСР від 26 березня 1991 року № 885-XII з введенням у дію Закону України «Про власність».

Згідно з пунктом 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 року № 20 «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» право власності на майно, яке належало колгоспному двору і збереглося після припинення його існування, мають ті члени двору, які до 15 квітня 1991 року не втратили права на частку в його майні.

Такими, що втратили це право, вважаються працездатні члени двору, які не менше трьох років підряд до цієї дати не брали участі своєю працею і коштами у веденні спільного господарства двору (в цей строк не включається час перебування на дійсній строковій військовій службі, навчання в учбовому закладі, хвороба); розмір частки члена двору визначається виходячи з рівності часток усіх його членів, включаючи неповнолітніх та непрацездатних.

Вирішуючи спір, суди попередніх інстанції правильно виходили із того, що членами колгоспного двору, які не втратили права на частку у його майні до 15 квітня 1991 року, були позивач та її брат, яким належать по 1/2 частини спірного житлового будинку з господарськими будівлями та спорудами.

Також встановлено, що оскільки позивач за первісним позовом припинила свою участь у колгоспному дворі у листопаді 1989 року, тобто менше ніж за три роки до 15 квітня 1991 року, то право на частку у спірному колгоспному дворі на час набрання чинності Законом України «Про власність» вона не втратила. Неоформлення права власності документально не позбавляє її права на належну їй частку майна. Тому частка у майні колгоспного двору належить останній у силу закону.

Установивши вказані обставини, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку про визнання за ОСОБА_1 права власності на 1/2 частини спірного житлового будинку.

Також суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про визнання за ОСОБА_2 права власності на 1/2 частини спірного житлового будинку у порядку спадкування за законом. Відповідно до статей 1216, 1218 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права і обов'язки, що належали спадкодавцю на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. У першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки, що передбачено статтею 1261 ЦК України.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 27 листопада 2017 року та постанову Апеляційного суду Полтавської області від 06 лютого 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 530/442/17 (провадження № 61-15085св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89872253>

10. Спори, що виникають із земельних правовідносин

10.1. Земельна ділянка може надаватися для обслуговування житлового будинку (цілого) окремо кожному власнику незалежно від кількості співвласників такого будинку, але лише у разі, якщо будинок розділено на окремі домоволодіння, які мають окрему адресу

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до Дубровицької міської ради Рівненської області, ОСОБА_3 про визнання недійсним і скасування рішення міської ради та свідоцтва про право власності на земельну ділянку.

Суди встановили, що позивачі є власниками квартири у багатоквартирному житловому будинку, ОСОБА_3 – іншої квартири у цьому будинку. Дубровицька міська рада Рівненської області передала земельну ділянку під вказаним будинком у власність ОСОБА_3 для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд. Вважаючи, що рішення про передачу земельної ділянки у власність ОСОБА_3 та отримане ним свідоцтво про право власності на земельну ділянку є незаконними, позивачі просили визнати рішення недійсним та скасувати свідоцтво про право власності на земельну ділянку, видане на ім'я ОСОБА_3.

Відмовляючи у задоволенні позову, районний суд, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що вказаний житловий будинок не є багатоквартирним, Дубровицькою міською радою Рівненської області правомірно ухвалено рішення про передачу земельної ділянки у власність ОСОБА_3.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно з пунктом 4.3 Положення про порядок встановлення та закріплення меж прибудинкових територій існуючого житлового фонду та надання у спільне користування або спільну сумісну власність земельних ділянок для спорудження житлових будинків (далі – Положення), затвердженого спільним наказом Держкомзему України, Держкоммістобудування України, Держжитлокомунгоспу України та Фонду державного майна України від 05 квітня 1996 року № 31/30/53/396, при переході права власності на житловий будинок (його приміщення) або на частину будинку разом з цим об'єктом переходить і право спільної власності (користування) земельною ділянкою згідно з чинним законодавством.

Відповідно до пункту 4.4. Положення виділення частки земельної ділянки власникам квартир і нежитлових приміщень в натурі та їх окреме відчуження не допускається.

Тлумачення норм статті 382 ЦК України, статей 152, 155 ЗК України свідчить про те, що земельна ділянка може надаватися для обслуговування житлового будинку, а не квартири.

У зв'язку з цим посилання судів на положення статті 120 ЗК України, статті 377 ЦК України є помилковим і передчасним. Тобто земельна ділянка може надаватися для обслуговування житлового будинку (цілого), незалежно від кількості співвласників такого будинку. Але лише у разі, якщо будинок розділено на окремі домоволодіння, і тоді надання земельної ділянки здійснюється окремо для кожного власника. При цьому окреме домоволодіння повинно мати окрему адресу.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року рішення Дубровицького районного суду Рівненської області від 30 травня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Рівненської області від 19 жовтня 2017 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 560/1049/16-ц (провадження № 61-225 св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89732818>

11. Питання процесуального права

11.1. У разі коли особа оскаржила судові рішення, яке підлягало апеляційному оскарженню на момент звернення з апеляційною скаргою, повернення апеляційної скарги відповідно до процесуального законодавства, яке виключило судові рішення з переліку тих, які підлягають апеляційному оскарженню, є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про визнання права користування земельною ділянкою в порядку спадкування та стягнення частини доходу від використання спільного нерухомого майна.

Суди встановили, що ухвалою суду першої інстанції відкрито провадження у зазначеній справі. Ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_3 на ухвалу суду на підставі пункту 4 частини першої статті 358 ЦПК України.

Постановою Верховного Суду від 05 лютого 2020 року ухвалу апеляційного суду скасовано, справу передано до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу ОСОБА_3 на ухвалу суду першої інстанції повернено заявнику на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 357 ЦПК України.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Повертаючи апеляційну скаргу ОСОБА_3, апеляційний суд виходив із того, що заявником оскаржено в апеляційному порядку ухвалу суду про відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності окремо від рішення суду, тоді як згідно з положеннями частини першої статті 353 ЦПК України у редакції зі змінами, внесеними згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ», ухвала про відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності оскарженню окремо від рішення суду не підлягає.

Разом з тим апеляційний суд не звернув уваги на те, що відповідно до частини першої статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Крім того, згідно із частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Звертаючись у жовтні 2019 року до суду апеляційної інстанції із апеляційною скаргою, ОСОБА_3 очікувала її розгляд у порядку, який був визначений ЦПК України, що був чинним на час вчинення такої процесуальної дії (принцип легітимного очікування).

Судові процедури повинні бути справедливими, тому особа безпідставно не може бути позбавлена права на апеляційне оскарження судового рішення, оскільки це буде порушенням права, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на справедливий судовий розгляд, до якого також належить і право апеляційного оскарження.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року ухвалу Волинського апеляційного суду від 24 лютого 2020 року скасовано, справу передано для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 161/18471/18 (провадження № 61-4729св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89872318>

11.2. Потрібно розмежовувати зловживання процесуальними правами та зловживання матеріальними (цивільними) правами. При зловживанні процесуальними правами суд має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, позов чи застосувати інші заходи процесуального примусу. Натомість правовим наслідком зловживання матеріальними (цивільними) правами може бути, зокрема, відмова у захисті цивільного права та інтересу, тобто відмова в позові

03 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3 про стягнення грошових коштів.

Суди встановили, що в листопаді 1990 року між ОСОБА_9 та ОСОБА_2 був укладений договір купівлі-продажу житлового будинку.

Рішенням районного суду в грудні 1998 року договір купівлі-продажу житлового будинку визнаний недійсним.

Рішенням Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області від 04 жовтня 2002 року зобов'язано ОСОБА_2, ОСОБА_1 та дітей, які мешкають з ними передати спірний будинок з надвірними будівлями вартістю 25 807,70 грн, а ОСОБА_5, який діяв в інтересах ОСОБА_3, зобов'язано виплатити кошти на користь подружжя в розмірі 25 807,70 грн або суму за вказане майно станом на момент виконання судового рішення. На підставі цього рішення було видано виконавчий лист.

Рішення районного суду виконане не було, ОСОБА_3, отримані від подружжя ОСОБА_6 гроші, добровільно не повернув.

У січні 2015 року ОСОБА_3 звернувся до суду із позовом до ОСОБА_2, ОСОБА_7 про вселення і виселення. Рішенням районного суду, залишеним без змін

ухвалою апеляційного позовні вимоги задоволено та вирішено виселити ОСОБА_2 та ОСОБА_1 з житлового будинку АДРЕСА_1; вселити ОСОБА_3 до житлового будинку АДРЕСА_1.

Позивачі вказували, що вселення відповідача у спірний будинок повністю скасувало можливість виконання рішення Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області від 04 жовтня 2002 року в частині зобов'язання ОСОБА_3 виплатити їм грошові кошти в розмірі 25 805,70 грн або суму за вказане майно станом на момент виконання даного рішення. Зазначають, що вселення ОСОБА_3 в будинок без сплати останнім на їх користь грошових коштів позбавило їх можливості придбати інше житло. Вказували, що вони з 1990 року і по теперішній час проживають у спірному будинку. Весь цей час вони доглядали за будинком та утримували його належному стані. На цей час, згідно звіту про незалежну оцінку від 03 жовтня 2017 року вказаний житловий будинок коштує 271 300 грн, вважають, що зазначену суму відповідач має сплатити на їхню користь, в зв'язку з наявним рішенням суду про їх виселення та вселення ОСОБА_3 до спірного будинку.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд апеляційної інстанції, зокрема, зазначив, що аналогічні вимоги позивачів вже були предметом розгляду, за яким прийнято рішення. Дії позивачів, пов'язані з подачею завідомо безпідставного позову, за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер, можна кваліфікувати як зловживання процесуальними правами.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду не погодився із цим висновком з таких підстав.

У пункті 3 частини другої статті 44 ЦПК України передбачено, що залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема, подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер.

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання (частина третя статті 44 ЦПК України).

Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом (частина четверта статті 44 ЦПК України).

Цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. При здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довіллю або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. У разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог,

які встановлені частинами другої – п'ятої цієї статті, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом (стаття 13 ЦК України).

Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другою – п'ятою статті 13 цього Кодексу (частина третя статті 16 ЦК України).

Тлумачення зазначених норм свідчить, що потрібно розмежовувати зловживання процесуальними правами та зловживання матеріальними (цивільними) правами. Вказані правові конструкції відрізняються як по суті, так і за правовими наслідками щодо їх застосування судом. При зловживанні процесуальними правами суд має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, позов, чи застосувати інші заходи процесуального примусу. Натомість правовим наслідком зловживання матеріальними (цивільними) правами може бути, зокрема, відмова у захисті цивільного права та інтересу, тобто відмова в позові.

Відповідно до частини першої статті 367 ЦПК України суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги.

Проте апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у позові, пославшись, зокрема, на зловживання процесуальними правами, хоча такої підстави для скасування рішення суду першої інстанції та відмови в позові у процесуальному законодавстві не передбачено.

Незважаючи на вимоги ЦПК України, апеляційний суд не переглянув рішення суду першої інстанції і за таких обставин дійшов передчасного висновку про незаконність та необґрунтованість цього рішення.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року постанову Запорізького апеляційного суду від 28 листопада 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 318/89/18 (провадження № 61-128св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>

11.3. Відсутність складу колегії суддів апеляційного суду, що ухвалювала судові рішення у справі, не є підставою для відмови у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення. За умови ліквідації суду заява про ухвалення додаткового рішення розглядається новоутвореним судом

24 червня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства «Родовід

Банк» (далі – ПАТ «Родовід Банк») до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за кредитним договором, звернення стягнення на предмет іпотеки.

Суди встановили, що рішенням районного суду у вересні 2013 року позов задоволено. В рахунок погашення заборгованості за договором про іпотечний кредит звернено стягнення на квартиру шляхом продажу вказаного предмета іпотеки.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове, яким позовні вимоги ПАТ «Родовід Банк» задоволено частково.

У рахунок погашення заборгованості за кредитним договором, який посвідчено приватним нотаріусом, звернено стягнення на предмет іпотеки шляхом проведення торгів з продажу предмета іпотеки за початковою ціною, визначеною на підставі оцінки, проведеною суб'єктом оціночної діяльності на стадії оцінки майна під час проведення виконавчих дій.

В жовтні 2018 року ПАТ «Родовід Банк» звернулося до Київського апеляційного суду із заявою про ухвалення додаткового рішення у цій справі.

Відповідно до протоколу автоматизованого розподілу судової справи між суддями апеляційного суду в жовтні 2018 року визначено колегію суддів для розгляду вищевказаної заяви у складі інших суддів.

Відмовляючи в задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення, апеляційний суд виходив із того, що при автоматизованому розподілі для розгляду цієї заяви визначено колегію суддів у складі, відмінному від складу, який розглядав справу та за результатами апеляційного перегляду прийняв постанову.

Утворити той самий склад суду, який ухвалював рішення у справі, було неможливо з підстав відсутності у штаті суду (на час надходження до суду заяви про ухвалення додаткового рішення) судді, яка головувала під час розгляду цієї справи.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду не погодився з таким висновком.

Додаткове рішення може бути ухвалене у випадках і за умов, передбачених статтею 270 ЦПК України. Згідно із частиною третьою цієї статті суд, що ухвалив рішення, ухвалює додаткове судове рішення в тому самому складі протягом десяти днів із дня надходження відповідної заяви. Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

Стаття 270 ЦПК України не встановлює беззаперечного обов'язку ухвалення додаткового рішення виключно в такому самому складі суду (суддів), що ухвалив рішення, оскільки законодавець використовує формулу «суд, що ухвалив рішення», що означає суд як інституцію, а не конкретних суддів.

Головне значення додаткового рішення полягає в забезпеченні повного та всебічного розгляду справи шляхом процесуального виправлення недоліків, допущених судом унаслідок неналежного виконання вимог частини першої статті 264 ЦПК України.

Процесуальна можливість ухвалення судом додаткового рішення у складі, відмінному від складу суддів, що ухвалив рішення у справі, забезпечена, зокрема,

приписами п. 2.3.47 Положення про автоматизовану систему документообігу суду в редакції, затвердженій рішенням Ради суддів України від 02 квітня 2015 року № 25, що дозволяє автоматизований розподіл заяви про ухвалення додаткового рішення у разі відсутності раніше визначеного в судовій справі головуєчого судді (судді-доповідача).

Крім того, частиною третьою статті 270 ЦПК України встановлено, що додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

Таким чином, цивільний процесуальний закон не забороняє визначеним при автоматичному розподілі суддям знайомитися з матеріалами справи, у тому числі з дослідженими при судовому розгляді доказами, прослуховувати записи технічної фіксації судового процесу, уточнювати певні питання в учасників справи, яких у разі необхідності суд може викликати в судове засідання (частина четверта статті 270 ЦПК України).

За таких обставин Верховний Суд дійшов висновку, що відсутність складу колегії суддів апеляційного суду, що ухвалювали у цій справі судове рішення, не є підставою для відмови у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення.

Постановою Верховного Суду від 24 червня 2020 року ухвалу Київського апеляційного суду від 13 листопада 2018 року скасовано, справу направлено до суду апеляційної інстанції для вирішення питання щодо ухвалення додаткового рішення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 червня 2020 року у справі № 759/9300/13-ц (провадження № 61-35409св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90111500>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за червень 2020 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 45 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua